

Minner fra Frafjord i mellomkrigstiden.

Svein Molaug (1914 – 2007), sønn av skolestyrer Peter Molaug som jeg tidligere har omtalt på denne nettsiden, var kjent som leder av Norsk Sjøfartsmuseum og som kulturhistoriker. Han oppholdt seg i mellomkrigstiden i flere perioder på familiehytta på Molaug i Frafjord-dalen. I det følgende vil jeg, Reidar Frafjord, gjengi noen minner han delte med meg i et brev fra Oslo, sommeren 1995:

Takk for brevet ditt . Jeg husker godt farfaren din, Gabriel Frafjord (1866–1949). Det var en staselig kar som førte seg med en viss verdighet. Han snakket klart og distinkt, slik som de eldre av hans generasjon gjorde. De brukte rullende R, mens de yngre skarret og artikulerte dårligere.

Din farbror, Tormod, og min bror, Eldar, var gode kamerater. Selv var jeg på alder med Gustav. Mikal var på slakthuset i Stavanger, men kom heim i feriene. Han var ofte med når vi gikk på ski i påsken. Vi hadde ikke noe så fint som skismørning. Klabbet det, gned vi skisålen med fleskesvor. Verst var det når det var nysnøflekker på skare.

Jeg husker Mikal gikk på trynet over en slik snøflekk og stablet seg på beina med blodige skraper i ansiktet. Han kom med skarp kritikk mot naturens orden og sa: Eg kan ikkje skjønna og begriiba ka desse nysnøflekkane ska svara seg for.” Det ble megen latter av dette.

Livet endret seg nok adskillig i Frafjord etter at veien kom. Før den tid var bygdefolket knyttet mer sammen. Særlig før utskiftningene møttes folk etter arbeidsøktens slutt og pratet sammen. Hadde noen vært i byen, vanket det gjerne en dram når den heimkomne skulle berette om hva han hadde opplevd...

De gamle i Kommedal fortalte at de samlet seg i huset som stod der Børe Kommedal bygget sitt hus, det som Bertil overtok etter ham. Huset ble revet før første verdenskrigen, men etter beskrivelsen må det ha vært et tømret middelalderhus med tredelt grunnplan.

Noe av stemningen kunne en oppleve når en satt i krambua hos Kristian og ventet på båten, som aldri kom. Bua var todelt. Det første rommet var for tønner, sekker og andre større varer. Gjennom en dør kom en inn i selve bua. En disk gikk tvers over rommet. På baksiden av den var det skuffer for sukker, mel, salt og finere ting som rosiner og svsker. På bakryggen var det fullt av hyller, der alskens småting var stablet eller lå.

Foran kjellervinduet var det plassert en langbenk, og ved kortsidene stod noen sekker. Midt på golvet stod en spyttebakke med sagflis i. Mannfolkene hadde snus i kjeften, og de spyttet med en beundringsverdig sikkerhet midt i spyttebakken. Folk var flinke til å fortelle, og latteren runget når noen kom med noe morsomt.

Så blåste "treskoen" – M/S Høgsfjord – for Lauvnes, og folk lettet på seg og begynte å rusle ned mot brygga. Marta på Molaug var "postmester". Det var ofte min jobb å spenne hesten for stolkjerra og kjøre ned med postsekken og postboka. Båten la til, og folk strømmet i land. Selv gikk jeg opp til skipperen med posten, kvitterte for den og gikk ned leideren med et par nye postsekker.

Imens foregikk lossingen. Kasser med nybakt brød, sekker o.a. ble tatt i vinsjen og satt på bryggen. Jeg åpnet da postsekkene og tok ut avisene. I øverste venstre hjørnet var det klistret en merkelapp med abonentens navn. Dette leste jeg opp, og vedkommende fikk sin avis, og han tok også med avisen til naboen, hvis denne ikke var møtt fram. På samme måten var det med brevene. Forholdene var oversiktlige, og alt gikk greit. De tyngre varene ble lesset på kjerrene, og så ruslet folk tilbake til krambua for å kjøpe brød eller annet.

Det var nok en storartet ting da telefonen kom. Det var Børe Fraffjord (1853-1932) som hadde sentralen. Telefonapparatene hang på veggen, og en sveivet et håndtak, så ringte det på sentralen eller hos den en ville snakke med. Børe var nok litt nysgjerrig, og det hendte han fulgte med i samtalene. Da Eldar hadde fått seg kjæreste, og hun skulle komme til Fraffjord, ringte hun og snakket med Eldar.

Etter samtalen ringte Børe opp til Eldar og spurte hvem det var han hadde snakket med. Ingvar, bror min, skrev "Folk e' løgne" i Aftenbladet, og han fortalte ofte skrønene i telefonen. Da kunne en

høre Børe lo i bakgrunnen. Jo, folk var åpne og tillitsfulle i den tid. Ingen syntes dette var rart.

Den stolkeren jeg brukte når jeg kjørte etter posten, den skulle jeg gjerne visst hvor ble av. Den var et slags kariol. Hovedsetet hadde armlener som endte i praktfulle dragehoder. I rygglenet var det relieffer av ormer som slyngtet seg omkring hverandre. Alt var ypperlig skåret, og det var sikkert gjort av en av svennene på verkstaden.

Verkstaden lå nærmere Nordalsånå og bestod av en hovedbygning, og ved siden av stod det et mindre bygg i reisverk. Det siste ble brukt til materialrom.. Det var et loft i dette sidebygget, og i min ungdom lå det en mengde kunstsferdig utskårne bord der. Motivene var av ymse slag, noe var akantusranker, annet var små ansikter i klassisk stil. Antakelig drev svennene og laget møbler. Den siste av dem var Enok Kommedal (1875-1959). Jeg har et stort bokskap som han snekret og skar ut for min far.

Jeg fikk aldri skikkelig greie på driften av verkstaden. De hermet en vise som svennene sang:

*Vi svenne vi er nogle lystige folk.
Vi er som soldater udi leir.
En busserull det har vi på kroppen,
Den skjuler både skinnen og loppen.
Ja, vi er som soldater udi leir.*

Inne i verkstaden var to lange høvelbenker under vinduene. Tvers over rommet gikk en stålaksel med skiveformede trehjul på. Fra disse trehjulene gikk drivreimer til sag og høvlemaskin den gang jeg vanket der. Knut Molaugs bror, Asbjørn, var ingeniør. De to brødrene laget sitt eget elektrisitetsverk som ga kraft til maskinene i verkstaden. Da ble det også innredet et verksted i kjelleren der det ble produsert treflør. Noe etter krigen var det visstnok en tilreisende stavangermann og noen halvfulle ungdommer som tok seg inn i verkstaden, og den brant helt ned. Det var synd at ingen av de vakre treskjæringsarbeidene ble reddet.

A propos treskjæring: Jeg husker de to gamle stølene på vestsiden av Stølsvatnet; Molaugstølen og Kommedalstølen. På

veggene her hadde besøkende skåret inn sine navnetrekk med pene bokstaver og myke linjer. De som ikke kunne skjære så fint, la hånden med sprikende fingrer mot veggen og skar ut formen av hånden.

Du nevner husmannsplassen på Øyren. Peder Øyren var vel den siste husmannen i dalen. Det var en røslig kar som alltid var i godt humør og hadde en hjertelig latter. Han var med på sildafisket hvert år, så vidt jeg husker.

Det hadde vært flere husmannsplasser i dalen. En av dem skulle ha vært på Golhaugen og lå ovenfor vår hytte.. Det var en mengde unger der, fortaltes det. Det krydde så med unger at husmannen måtte snu døra på hengslene, slik at den slo utover. Når den slo innover, sopte den ungene av golvet.

På Fladebråd, på den andre siden av Grønnehølen som skiller Håland fra Brådland, lå der en husmannsplass. Mannen ble gammel og skrøpelig, og Peder Torsen Håland tok seg over hølen for å se hvorledes det stod til med ham. Gubben var gått til sengs, og han forberedte seg vel til å dra fra denne verden. Peder Torsen gikk rundt huset, for ingen lukket opp. Gubben hørte dette, og han sa med høg og klar stemme: "Ken e' de' så går? E' de' Den Hellige Ånd?" Svaret kom som et antiklimaks: "Nei, de' e' bare Peder Torsen."

I Engelskhuset bodde engelske laksefiskere. Thomas Frafjord var som en slags oppsynsmann for dem, og han hjalp dem med forskjellige tjenester. Han hadde håv og klepp med når de fisket, og det var han som kleppet fisken. Thomas hentet posten til fiskerne. Han hadde lært seg noen engelske ord, og han klarte å kommunisere. Hvis det ikke var noe post en dag, kunne han si: "Ikke noe pepper i dag."

Jeg var forholdsvis liten da jeg fikk bli med far og Gabriel til den helleren i Neset der det lå mannebein. De var mørkne og grønskimlete. Kraniet manglet; det skulle ha vært urimelig stort. En tannlege, Godal, tok kraniet med seg, ble det fortalt, og han skulle ha gitt det til Universitetet. Jeg har undersøkt ved Universitetets medisinske avdeling, men der kjente de ikke noe til dette.